

36. СУ „МАКСИМ ГОРКИ“
гр. София - 1680, р-н Красно село, ул. „Пирински проход“ № 35
тел. 087 960 9570 /канцелария/; 087 963 9377/директор/;
e-mail: info-2209036@edu.mon.bg ; www.36 SOU.com

Приет на ПС №17/14.09.2026

УТВЪРЖДАВАМ: **X**

ЛУИЗА НАКОВА
ДИРЕКТОР НА
36. СУ „МАКСИМ ГОРКИ“

Утвърден със заповед РД-12-1838/14.09.2026 г.

**МЕХАНИЗЪМ
ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА УЧИЛИЩНИЯ ТОРМОЗ
МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ
В 36. СРЕДНО УЧИЛИЩЕ
„Максим Горки“
УЧЕБНА 2026/2027 ГОДИНА**

I. ВЪВЕДЕНИЕ И ЦЕЛ

Механизмът за противодействие на тормоза и насилието между учениците в 36. СУ „Максим Горки“ е разработен в съответствие с Механизма за противодействие на тормоза и насилието в институциите в системата на предучилищното и училищното образование, утвърден със Заповед № РД09-5906/28.12.2017 г. на министъра на образованието и науката, със Закона за предучилищното и училищното образование, Наредбата за приобщаващото образование и Закона за закрила на детето. Целта е да се осигури единен училищен подход за превенция, ранно разпознаване, сигнализиране, интервенция и последваща подкрепа при насилие и тормоз и да се поддържа сигурна и подкрепяща образователна среда.

Механизмът е приет с решение на педагогически съвет, Протокол № 15 от 14.09.2022 година.

Настоящата редакция е актуализирана за учебната 2026/2027 г. При приемането ѝ от педагогическия съвет с протокол № №17/14.09.2026

Настоящият документ се състои от две основни части, приложения и алгоритъм за прилагането на механизма.

В първата част се разясняват понятията „насилие“ и „тормоз“, разликата между тях, видовете поведение, които те включват, както и белезите, по които да бъдат разпознати. Тази част е информативна и с нея са запознати всички, работещи в 36. СУ „Максим Горки“. Във втората част на документа се разглеждат задължителните елементи на цялостна политика за сигурна образователна среда - превенция и интервенции в случай на насилие и тормоз. Разясняват се още дейностите по превенция и интервенция (реакция), които се осъществяват на равнище училище и на равнище група/клас, включването на родителите като неизменен участник, както и се очертават основните ресурси, които училището трябва да осигури, за да може ефективно да се предотвратява насилието.

Приложенията към основния документ дават практически насоки за това как да се прави изследване и оценка на актуалната ситуация, как да се осъществяват дейностите на ниво група/клас, как да се подаде сигнал към други служби или услуги при възникване на по-сериозни ситуации с оглед на причинената вреда и последиците за живота и здравето на децата.

Алгоритъмът разписва конкретни стъпки за реализирането на дейностите по настоящия механизъм.

II. ИЗМЕРЕНИЯТА НА НАСИЛИЕТО МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ

Насилието между деца в училище обхваща различни прояви и може да има трайни последици за психичното здраве, развитието, поведението и участието в образователния процес както на пострадалите, така и на извършителите. Тормозът (bullying) е специфична форма на насилие между връстници, но не всеки единичен акт на насилие представлява тормоз.

Определение за насилие: съгласно § 1 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето „насилие“ над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, който води или може да доведе до вреда за здравето, живота, развитието или достойнството на детето и може да се осъществява в семейна, училищна или социална среда.

Физическо насилие е „причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание без разстройство на здравето“.

Психическо насилие „са всички действия, които могат да имат вредно въздействие

върху психичното здраве и развитие на детето като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда”.

Сексуално насилие е използването на дете за сексуално задоволяване. Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световна здравна организация е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подготвено от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табу на обществото”.

Пренебрегване е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен. Според чл. 7 ал. 1 и ал. 2 от Закона за закрила на детето всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

Тормозът е специфична форма на насилие между връстници, при която има целенасочено нараняване или унижаване, неравновесие на силите и повторемост във времето. Често се развива в групов среда и включва не само извършителя и пострадалия, а и наблюдатели. Поради това обичайно е необходима намеса на възрастен и работа с цялата група/клас.

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики:

1. злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
2. извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира;
3. повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на насилие.

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

Физически тормоз, например, блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение;

Психически тормоз, например, подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на личните вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене, словесни изрази, които имат за цел да унижат и оскърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато е в група, под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.

Сексуален тормоз – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смушаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унижителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни

форми на нападане и насилие.

Кибернасилието и кибертормозът се осъществяват в дигитална среда чрез електронни устройства и онлайн услуги. Те могат да включват обидни или заплашителни съобщения, унижителни изображения и видеа, разпространяване на съдържание без съгласие, представяне от чуждо име или злоупотреба с профил, разпространяване на слухове, език на омразата и други действия, които накърняват достойнството, сигурността или правата на детето/ученика.

Рисковата ситуация онлайн може да има пряко отражение и в живота на детето извън интернет. Кибертормозът може да достигне до широк кръг лица, да се разпространява бързо и да продължава и извън училищното време, поради което изисква своевременна реакция, запазване на наличните доказателства и търсене на подкрепа.

III. РАЗЛИКИ МЕЖДУ ТОРМОЗ И ЗАКАЧКИ ИЛИ ИГРА МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ

Всяка ситуация изисква внимателна преценка на контекста, тежестта, повторемостта и баланса на силите. Важно е да се различи приятелската игра или взаимното закачане от насилие и тормоз, като се наблюдават както непосредствените участници, така и поведението на свидетелите.

1. Ако децата се закачат, бутат или блъскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никое от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра.

2. Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.

3. Ако ученикът се чувства наранен, унижен, уплашен или видимо не се чувства добре от закачките и подигравките, поведението може да представлява тормоз.

4. Ако ученикът, към когото са отправени подигравките, поиска поведението да спре, но то продължи, това е съществен белег за тормоз.

5. Ако дразненето продължава или се повтаря във времето въпреки изразеното нежелание на другия ученик, това е белег за тормоз.

6. Ако дразненето е за нещо, което детето/ученикът не може да промени (височина, носене на очила, тегло, способност да чете, атлетически способности и пр.), тогава може да е тормоз.

7. Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, това е тормоз.

8. Ако едното дете е по-силно или по-популярно, по-голямо на възраст или по-властно, това може да е тормоз.

Ако се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

Физическото насилие обикновено се разпознава по-лесно, докато психическото насилие, социалното изолиране и кибертормозът могат да останат скрити. Затова е важно възрастните да реагират още при ранни признаци, без да приемат обидите, прякорите, изключването или унижението като „нормална“ част от израстването.

Физически и поведенчески признаци, по които може да се разпознаят насилието и тормоза:

1. различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
2. неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едностранни отговори;
3. безпокойство и крайности в поведението - от агресивност до пасивност;
4. лоша представа за себе си - децата смятат, че са заслужили насилието;
5. прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
6. влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
7. влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище;
8. чести отсъствия от определени часове;
9. детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с връстниците си;
10. агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
11. внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето;
12. бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
13. загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
14. употреба на алкохол, медикаменти, занемаряване (постоянно обличане на едни същи дрехи или отказ да сресва косата си);
15. психосоматични симптоми, като болки в стомаха, главоболие, гадене и др., оплаква се, че сънува кошмари и сънят му е нарушен;
16. различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възраст);
17. наблюдават се промени в навиците или в използването на интернет и социалните мрежи.

IV. УЧИЛИЩНА ПОЛИТИКА
ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕТО

Основни цели на училищната политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза са:

1. Създаване на позитивна култура и климат в училището;
2. Повишаване осведомеността на всички участници в процеса на училищното образование, че насилието е неприемливо поведение;
3. Разработване на система за превенция на равнище училище и клас/група, която чрез подходящи образователни дейности развива уважение към различията, емпатия, чувствителност към личните граници, умения за ненасилствено общуване и ясно разбиране кое поведение е приемливо и как се реагира при нарушение;
4. Създаване на система за интервенция чрез разработване и разясняване на

съществуващи правила и процедури във връзка с всяка една проява на насилие и тормоз, включително по отношение на идентифициране и сигнализиране;

5. Създаване на система за предоставяне на подкрепа за пострадалите и въвлечените в ситуациите на насилие и тормоз;

6. Развиване на устойчива система за изграждане на капацитет у всички участници в образователния процес под формата на обучителни дейности, механизми за сътрудничество с други, външни за училището служби, организации или институции, изграждане на ефективна система за дежурства и др.;

7. Създаване на механизми за проследяване на ефективността от дейностите по превенция и интервенция.

В допълнение към принципите по чл. 3, ал. 2 от Закона за предучилищното и училищното образование политиката за сигурна образователна среда се изпълнява и в съответствие с чл. 185 ЗПУО, който предвижда дейности за превенция на насилието и преодоляване на проблемното поведение, както и с изискването стратегията за развитие на училището да включва мерки за противодействие на тормоза и насилието. Политиката се основава на следните **специфични принципи**:

1. Позитивна култура и климат, които:

- ✓ Приемат различието и разнообразието и се базират на принципите на приобщаващото образование;
- ✓ Дават възможност за развитие на сигурна среда, в която децата открито споделят и обсъждат теми, свързани с насилието;
- ✓ Насърчават взаимоотношения на уважение сред цялата общност;

2. Ефективно лидерство;

3. Прилагането на цялостен институционален подход;

4. Споделено разбиране за насилието и тормоза и последиците;

5. Подкрепа и мотивиране на децата и служителите, в т.ч. информирание, обучение, консултиране, супервизия и изграждане на капацитет за справяне с насилието;

6. Въвеждане на образователни стратегии и дейности за превенция (вкл. мерки по информирание), които:

- ✓ Развиват емпатия, уважение и устойчивост сред децата;
- ✓ Ясно адресират агресивно поведение;
- ✓ Изявяват ясна позиция на неодобрение и предприемане на мерки срещу всички форми на насилие.

7. Системност и регулярност при вписване, изясняване и прилагане на мерки и последващи действия в случаи на насилие и тормоз;

8. Координация и последователни усилия от страна на институцията за поддържане на работеща мрежа за взаимодействия и по-сигурна образователна среда;

9. Партньорство с родителите;

10. Непрекъсната оценка и проследяване на ефективността на цялостната политика за превенция и интервенция на насилие и тормоз.

Причините за насилието са комплексни и не всички могат да бъдат повлияни от училището. Училищната политика се фокусира върху рисковите и защитните фактори в образователната среда, върху които институцията може да въздейства.

За сигурна образователна среда и нулева толерантност към насилие и тормоз са

необходими:

11. Системни усилия за възпитаване у децата на социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;

12. Подобряване на физическата среда, включително класните стаи, общите пространства, столовата/бюфета, санитарните помещения и двора, така че да се ограничават предпоставките за агресивно поведение и да се подпомага формирането на класа/групата като общност;

13. Насърчаване на екипната работа, взаимопомощта и споделянето на решаване на проблеми, включително чрез проектно-базирани и изнесени дейности;

14. Следване на последователни стъпки за разбиране на последиците от насилието и тормоза и мерки за подкрепа на децата за справяне с неприемливото поведение, които не наблягат на наказанието.

Превенцията на насилието и тормоза включва мерки за ограничаване на рисковите фактори и укрепване на защитните фактори. Приоритет са дейностите на равнище клас/група: ясни правила за взаимоотношения, възстановителни практики, тематични дискусии, ролеви ситуации и упражнения за ненасилствено общуване и решаване на конфликти.

Интервенцията е последователният отговор на училището при възникнала ситуация на насилие, тормоз или криза и включва прекратяване на поведението, оценка на риска, документиране и сигнализиране при необходимост, подкрепа за засегнатите и проследяване на предприетите мерки, при спазване на най-добрия интерес на детето.

РАЗРАБОТВАНЕ НА СИСТЕМА ОТ МЕРКИ ЗА РЕАЛИЗИРАНЕ НА СИГУРНА ОБРАЗОВАТЕЛНА СРЕДА

2.1. Създаване на координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности за планиране, проследяване и координиране на дейностите по превенция и интервенция. Съветът се ръководи от заместник- директор по УД, определен със заповед на директора и включва в състава си психолог/педагогически съветник, учители, представители на Училищното настоятелство и Ученическия съвет.

2.2 Оценка на ситуацията

Оценката и анализирането на ситуацията са от значение за планирането на дейности за изграждане на сигурна образователна среда.

Оценката отговаря най-малко на следните въпроси: доколко заинтересованите страни познават темата; какви форми на насилие и тормоз се проявяват; колко често и къде се случват; кои са участниците и рисковите места; как е реагирано до момента; какви промени са необходими за по-ефективна превенция и реакция.

Оценката се организира от училищното ръководство и се осъществява от координационния съвет в началото на учебната година. За целта могат да се използват редица инструменти, като въпросници, дискусии с участие на цялата училищна общност, фокус групи с деца, учители и родители и др. В *Приложение №3* е включен примерен пакет с инструменти.

Резултатите от оценката и наличието на проблем се представят от координационния съвет и се обсъждат на тематичен педагогически съвет, на който участие могат да вземат всички заинтересовани страни. Резултатите могат да се обсъдят и на родителските срещи и в часовете на класа.

2.3. Изготвяне на план за превенция и интервенция на насилието и тормоза

Планът за изпълнение се изготвя от координационния съвет, утвърждава се от директора и се актуализира всяка учебна година.–Той включва дейности на равнище институция и клас/група, конкретни срокове, отговорни лица, ресурси и начин за проследяване на изпълнението и ефекта.

2.4 Планиране/ Актуализиране на дейности по превенция

2.4.1 Дейности по превенция на равнище институция

✚ **Създаване/ актуализиране на етичен кодекс на училищната общност**, съгласно ЗПУО. Етичният кодекс на училищната общност включва всички участници в училищното образование.

✚ **Създаване на единни училищни правила**, които са част от Правилника за дейността на училището. Този процес е на две стъпки:

- ✓ Изработване на правила на поведение и ценности от всеки клас/група;
- ✓ Обобщаване на правилата на ниво училище и вписване в Правилника за дейността

на училището;

✚ **Внасяне на промени в Правилника за дейността на училището при необходимост;**

✚ **Запознаване на цялата училищна общност с определението, проявлението и последиците от насилието и тормоза;**

✚ **Подобряване на системата от дежурства с оглед недопускане на насилие и тормоз;**

✚ **Повишаване квалификацията на педагогическия персонал за работа с програмите, включително реализиране на специализирани обучения за превенция и справяне с насилието и**

тормоза;

✚ Информирание и актуализиране на информацията за наличните ресурси в общността - съществуващи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в училището.

2.4.2. Дейностите за превенция на ниво клас/група включват:

✚ Децата и учителят създават **правила за поведение** на групата/ класа;

✚ **Обучителни дейности** и работа с класа/групата, в които водеща роля има учителят/ класният ръководител. При работата на равнище клас/група следва да се прилагат всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на учебната програма, вкл. теми от глобалното, гражданското, екологичното, здравното, интеркултурното образование, часа на класа, различни извънкласни и извънучилищни дейности. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения за здравословно и ненасилствено общуване, емпатия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др.

Основните теми могат да бъдат:

1. Правата на децата и отговорностите, които те създават по отношение на околните.
2. Ценностите - какво са, какви могат да бъдат, как се проявяват в поведението, как се прилагат в ежедневието?
3. Какво представляват насилието и тормозът, разпознаваме ли ги, как можем и на кого да съобщаваме за случаи на насилие и тормоз?
4. Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевшия и наблюдателите?
5. Как се чувстваме, когато видим прояви на насилие и тормоз и какво правим? Какво можем да направим?

✚ **Използване на подход, ориентиран към децата, подхода за работа с връстници, осигуряване на условия за участие на децата и учениците, които да станат естествените помощници при реализирането на дейностите по превенция (ползване на организацията на ученическия парламент, различни инициативи, идващи от децата и др.);**

✚ **Провеждане на тематични родителски срещи.**

2.5. Дейности по интервенция

2.5.1. Дейности по интервенция на ниво училище

Дейностите по интервенция на ниво училище задължително се включват в Годишния план за дейността на училището и се приемат на първия педагогически съвет за учебната година.

Дейностите включват:

✚ **Водене на дневник със случаи и процедури за управление на информацията**

Дневникът със случаи се създава за целите на анализа и планирането на цялостна политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза. В него се документират единствено ситуациите, съответстващи на второ и трето ниво според приетата класификация (Приложение №4), при които е необходима и намесата на координационния съвет.

В Дневника със случаи се описва следната информация: дата, група/ клас, участници, вид и ниво на насилието/тормоза, предприети действия, отговорно лице и подпис на служителя.

На базата на вписаните ситуации, координационният съвет извършва анализ и оценка на

риска от продължаване на насилието и тормоза. Координационният съвет е отговорен за анализа и разпознаването на деца и ученици, които участват и се въвличат в ситуации на насилие и тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието.

Въз основа на анализа координационният съвет прави оценка на риска, предлага конкретни мерки и при необходимост становище за индивидуална или групова работа, за допълнителна подкрепа за личностно развитие и/или за насочване към компетентни услуги. При данни за дете в риск се прилагат изискванията на Закона за закрила на детето и ЗПУО.

Дневникът се съхранява при заместник – директора по УД, председател на Координационния съвет.

✚ Инициране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби.

При сигнал за ученик в риск се иницира работа по случай от координационния съвет и/или училищният психолог/педагогически съветник. При случаи от трето ниво, както и при конкретни случаи от второ ниво, когато оценката показва риск за детето или необходимост от външна намеса, незабавно се подава сигнал до дирекция „Социално подпомагане“/отдел „Закрила на детето“ и/или органите на МВР.

Всеки служител в 36. СУ „Максим Горки“ незабавно уведомява директора за установен случай на насилие или тормоз. Това вътрешно уведомяване не отменя личното задължение за незабавно сигнализиране по чл. 7 от Закона за закрила на детето, когато е налице дете, нуждаещо се от закрила.

2.5.2. Дейности по интервенция на ниво група/ клас – отнасят се до всички ситуации на насилие и тормоз според приетата класификация (Приложение №4).

✚ Обсъждане между децата/ учениците и учителя на групата/ класния ръководител с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения.

✚ Съвместни действия между класен ръководител или учител и педагогически съветник и включване на външни специалисти

Може да се организират допълнителни занятия с цялата група/ клас с подкрепата на психолога. За целта би могъл да се покани и външен за училището специалист.

✚ Използване на посредник при разрешаване на конфликта

✚ Провеждане на тематична родителска среща

3. Работа с родители

Включването на родителите е важна част от реализирането на цялостната политика и важно условие за нейната ефективност. Съгласно училищната политика, родителите се привличат като партньори в дейностите по превенция и интервенция.

Партньорството с родителите за съдействие по **превенция на насилието и тормоза** може да се осъществява чрез:

✚ Провеждане на тематична родителска среща, в която учителите да запознаят родителите с цялостната политика, да им се представят основните моменти в механизма и да се дискутира тяхната готовност да участват.

✚ Покана към родители, които да се включат, като представят своите професии, хобита, интереси, така че да направят видима връзката между образованието и приложението му в живота.

✚ Идентифициране на родители, които могат да бъдат посредници за осъществяване на връзка между училището и други организации и институции. Родителското съдействие може да има различни измерения, като:

- ✓ родители - специалисти от областта на помагащите професии (психолози, социални работници, медиатори, лекари) или други професии, които могат да бъдат полезни и с чиято помощ могат да се реализират училищни инициативи и други;
- ✓ родители, изяви́ли желание да се включат в групи за придружаване на определени групи деца по пътя от дома до училището и обратно;
- ✓ родители, изяви́ли желание да бъдат посредници между училището и други организации и институции, когато това се налага.

Партньорството с родителите в случаи на интервенция

Родителите на учениците, участващи в ситуация на насилие или тормоз, се уведомяват за случилото се и за предприетите действия. Когато уведомяването или присъствието на родител може да застраши детето, да го нарани или да не е в негов най-добър интерес, училището незабавно се консултира и координира действията си с директора и компетентния отдел „Закрила на детето“/друг орган по закрила. Насоки към учителя за разговор с родителите:

✓ Препоръчително е разговорът да бъде започнат със силните страни на учениците и след това да се представи ситуацията. Това ще създаде предпоставки за партньорство и успешен диалог по казуса.

✓ По преценка на специалистите по случая, останалите родители от групата/ класа също биват информирани за ситуацията и предприетите действия с цел изясняване на неизвестните фактори и понижаване на напрежението. Информацията се представя общо, без ненужно разкриване на самоличност, чувствителни обстоятелства или лични данни за конкретните ученици, и с акцент върху правилата, мерките и подкрепата.

✓ Разговорът трябва да бъде проведен на подходящо място, в партньорски взаимоотношения, като се остави отворено пространство за споделяне на техните опасения и гледни точки. От разговора могат да бъдат изведени конкретни договорености кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат. Конструктивно е учителят да дава конкретни препоръки на родителите какво биха могли да направят и да обсъжда дали това е според възможностите им. По преценка, учителят може да насочи родителите за консултация с педагогическия съветник или с други специалисти при необходимост.

Насоки за работа с родители, когато не съдействат:

В случай, че родителите отказват да съдействат или по някакъв начин саботират действията на училището учителят следва да се обърне към координационния съвет и случая да се обсъди.

4. Ресурсна обезпеченост

Ръководството на училището е необходимо да осигурява:

- ✚ ежегодно обучение на служителите по теми, свързани с насилието и тормоза;
- ✚ обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в училището, а при липса на такива да се обърне към външни за институцията специалисти, които са обучени за интервенция в ситуации на тормоз.

НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз.
2. Подход за възстановяване на щетата.
3. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.
4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.
5. Действия при насилие на дете/ ученик срещу член на екипа на училището.
6. Действията при насилие на възрастен срещу дете/ ученик.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на училището срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата училищна общност, за да бъде максимално ефективна.

Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, както и поведението, което е неприемливо. Тези ситуации представляват първо ниво от приетата класификация (Приложение 1). Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

ПРЕКРАТЯВАНЕ НА СИТУАЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ:

Задължение на всеки служител на училището е да се намеси, за да прекрати ситуация на насилие/ тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал, в рамките на своите компетенции, без да излага себе си или други лица на неоправдан риск.

1. в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно. Когато има опасност за живота на детето, неговото здраве и физическият интегритет може да се използва разумна физическа сила под формата на избутване, издърпване, задържане на място.

2. не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевше, особено в присъствието на детето, което е нанесло насилието/тормоза и на други деца, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към децата-свидетели на насилието, към средата, а не към активните участници и потърпевшите в ситуацията на насилие;

3. когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

ПОДХОД ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА ЩЕТАТА

Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена

на друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Важно е преди да се прилага подходът да бъде предварително съгласуван с цялата общност, включително и с децата, и да бъде част от политиката на институцията. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава поемането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материални и за нематериални щети

Подходът за възстановяване на щетите изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от учителя/класния ръководител, психолога. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа, а не за да бъде наказан:

4. като първа стъпка учителят/ класният ръководител изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшето дете;

5. ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителят/ класният ръководител разговаря с детето, а детето само предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и детето, което е потърпевш от насилието. Този процес се медира от ангажирания в случая учител/ класен ръководител, психолог след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, учителят/ класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Учителят може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно. Педагогическият съветник или психолога също може да подпомогне работата на учителя като наблюдава детето във взаимоотношенията му с другите деца и даде насоки за действията и мерките, които учителят да предприема при необходимост;

6. при преценка, може да бъде насочено към услуги в общността.

ДЕЙСТВИЯ ПРИ ИНЦИДЕНТ, КРИЗА ИЛИ ПРИ ПОВТОРНА СИТУАЦИЯ НА НАСИЛИЕ ИЛИ ТОРМОЗ

При повторна ситуация на насилие, инцидент или криза се следват процедурите и изискванията за документиране, уведомяване, сигнализиране и последваща работа.

1. При инциденти и кризи се препоръчва работа в групов формат (например работа с цялата група/ клас), като кризисна интервенция е от минимум 40 минути до 1 час и 30 мин. в определени рамки – затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка. Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от психолога, а при необходимост да се потърси съдействие от националната мобилна група от кризисни психолози към МОН, мобилната група или специалист от услуга в общността или мобилни кризисни психолози от ДАЗД. Честа спонтанна реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказване на „насилника“. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че ученикът, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а ученикът, извършител на тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от

разбиране и емпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите.

2. Работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е учителят/ класният ръководител да поговори с ученика, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрал за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;

3. Подкрепата за пострадалият ученик се оказва по начин, който пази достойнството и поверителността му и не го поставя допълнително в центъра на вниманието пред връстниците. При първия разговор се изясняват непосредствените нужди от безопасност и подкрепа и се договарят следващите стъпки.

4. Необходимо е да се подчертае поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;

5 Детето трябва да почувства доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори. Може да му се предложи да поговори с училищния психолог;

6 Не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилието, и детето, което е извършило насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици. При създаване на необходими условия и след съответно обучение на специалистите в училището може да се реализира медиация с цел възстановяване на емоционалната и моралната щета и взаимовръзките между учениците.

7 Наблюдавайте детето в следващите дни, за да се уверите как се чувства и при необходимост отново разговаряйте с него;

8 Необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;

9 Не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата на училището;

10 Валидират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;

11 Насърчават се отговори на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая;

12 При преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

НАСОЧВАНЕ НА ДЕТЕТО И НЕГОВИТЕ РОДИТЕЛИ КЪМ ПРОГРАМИ И УСЛУГИ В ОБЩНОСТТА

Насочването на детето и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от педагогическия съветник или от учителя на групата/ класния ръководител. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми – къде може да се консултират, колко струват консултациите, какво представляват консултациите, какъв е метода на работа и т.н.

ДЕЙСТВИЯ ПРИ НАСИЛИЕ НА УЧЕНИК СРЕЩУ ЧЛЕН НА ЕКИПА НА УЧИЛИЩЕТО

1. Действието се прекратява незабавно от възрастен, който е в близост до мястото на

извършеното насилие.

2. Оказва се помощ в случай, че има пострадал/пострадали.

3. Детето трябва да бъде отделено с оглед на възстановяване на сигурността.

4. Отделянето на детето може да бъде временно до успокояването му, осъществява се психологическо консултиране/ кризисна интервенция.

5. Уведомяват се родителите на детето.

6. С детето започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. С детето задължително разговаря училищния психолог, който дава становище след оценката на проблема и поведението за целите на вземането на решение за последствията от Педагогическия съвет

7. Училището организира провеждане на педагогически съвет за вземане на решение за последващи действия.

8. Обсъждат се последващи действия и се прави план за работа с детето.

ДЕЙСТВИЯТА ПРИ НАСИЛИЕ НА ВЪЗРАСТЕН СРЕЩУ УЧЕНИК

При данни или основателно съмнение за насилие от възрастен спрямо дете/ученик незабавно се подава сигнал до дирекция „Социално подпомагане“/отдел „Закрила на детето“ и/или МВР. По чл. 36г от Закона за закрила на детето компетентната дирекция „Социално подпомагане“ организира мултидисциплинарната работа по случая. Училището предприема незабавни мерки за безопасността на детето и съдейства на компетентните органи.

Училището, извършва последователни действия за сигнализиране, описани в Приложение №2: „Кога, кой и къде може да подава сигнал за дете в риск?“

С пострадалото дете разговаря психолог или педагогически съветник, който прави оценка и изготвя становище.

КОГА, КОЙ И КЪДЕ МОЖЕ ДА ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК?

1. Кога се подава сигнал за дете в риск?
2. Кой подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?
3. Къде може да се подава сигнал за дете в риск или в ситуация на насилие и тормоз?

1. КОГА СЕ ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК?

Съгласно Закона за закрила на детето, чл. 7 (1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи.

(2) Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна”.

2. КОЙ ПОДАВА СИГНАЛ ЗА УЧЕНИК В РИСК ОТ НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ?

При идентифициране на насилие или тормоз директорът на училището се уведомява незабавно. Когато сигналът се подава официално от името на училището, той се подава от директора или от оправомощено лице. Това не ограничава личното задължение на всеки служител по чл. 7 от Закона за закрила на детето да уведоми незабавно компетентен орган, когато е налице дете, нуждаещо се от закрила.

Всеки служител или друго лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 10, ал. 5) в случаите, отнасящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали.

3. КЪДЕ МОЖЕ ДА СЕ ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСК ОТ НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ?

За консултация и подкрепа може да се използва Националната телефонна линия за деца 116 111. При кибертормоз или друг риск онлайн може да се потърси Националният център за безопасен интернет на 124 123, чрез онлайн чата или формата за подаване на сигнал на safenet.bg. Тези канали не заместват задължителното сигнализиране до компетентен орган, когато има данни за дете в риск.

Националната телефонна линия за деца 116 111 към Държавната агенция за закрила на детето е безплатна и денонощна (24 часа, 7 дни в седмицата) и предоставя консултиране, информация и подкрепа на деца и възрастни, загрижени за тях.

Сигнал може да бъде подаден и към националния телефон за спешни повиквания-112.

При постъпил сигнал за дете в риск или жертва на насилие се прилага координационният механизъм по чл. 36 от Закона за закрила на детето. Дирекция „Социално подпомагане“ създава мултидисциплинарен екип, който работи до приключване на случая и разработва план за действие; определен социален работник извършва оценка на сигнала до 24 часа от получаването му. Компетентните органи обменят информация и координират действията си в рамките на своите правомощия и в най-добрия интерес на детето.

При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на училището – информация, необходима за оценка на риска и потребностите на ученика. Училището предоставя само относимата информация и участва в координираната работа на екипа при спазване на законовите изисквания за поверителност и защита на личните данни. При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти, за да се направи точна оценка и да бъдат съгласувани действията на различните специалисти.

При установен риск компетентните органи предприемат мерки за закрила и определят действията по случая в общ план. Задачите на участниците се разпределят според техните правомощия, със срокове и проследяване на изпълнението, като водещ критерий е най-добрият интерес на детето.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище училище. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации.

ДЕЙНОСТИ НА НИВО УЧИЛИЩЕ
ПРИ УСТАНОВЯВАНЕ НА АГРЕСИЯ ИЛИ НАСИЛИЕ

1. Обобщаване на всички предложения за правила на поведение и ценности, направени от класовете и формулиране на общоучилищни ценности и правила, които да бъдат част от училищната политика:

- ✓ Разработване на правила за поведение и ценности на ниво паралелка;
- ✓ Обсъждане и обобщаване на правила за поведение и ценности предоставени от отделните паралелки от ученическият парламент;
- ✓ Формулиране на общоучилищни ценности и правила от училищен координационен съвет за справяне с насилието;

2. Договаряне на единен механизъм, включително разписани ясни отговорности, за реагиране при всяка проява на тормоз и насилие:

- ✓ Разработване на училищен механизъм за противодействие на училищния тормоз между децата и учениците в 36. средно училище „Максим Горки“;
- ✓ Обсъждане и приемане с решение на Педагогически съвет.

3. Разработване на предложения за промени в Правилника за дейността на училището и обсъждането им с училищната общност (педагогически специалисти, ученически парламент, училищно настоятелство).

4. Приемане на съгласуваните промени – с решение на педагогически съвет.

5. Прилагане на програми за развитие на личните и социалните умения на децата.

6. Подобряване на системата от дежурства с оглед обхващане на местата, в които на етапа на оценка е установено, че се извършва тормоза:

- ✓ График за дежурство по коридорите, стола и двора на училището;
- ✓ Правилник за пропускателния режим в сградата и двора на училището;
- ✓ Заповед за пропускателния режим, съгласувана с охранителната фирма.

7. Подобряване на системата за съобщаване на случаи на тормоз (въвеждане на нови форми и канали, гарантиране на конфиденциалността).

8. Включване на експерти, родителите и самите ученици в процеса на създаване и реализирането на всички интервенции:

- ✓ Провеждане на родителски срещи на тема „Агресия и насилие. Мерки за противодействие“.

✓ Обсъждане проблемите свързани с тормоза и насилието и планиране на мерки за превенция с:

- ✚ Училищното настоятелство;
- ✚ Обществения съвет;
- ✚ Ученическият парламент.

9. Използване на подхода за работа с връстници (peer education), които трябва да станат естествените помощници при реализирането на всички видове интервенции както по отношение на децата и учениците, които са обект на тормоз, така и по отношение на децата и учениците, които упражняват насилие.

10. Повишаване квалификацията на учителите за работа с програмите, включително

реализиране на специализирани тренинги за определени категории от работещите в училище за справяне с критични ситуации и други.

11. Ясно разпределение на конкретни отговорности на всички възрастни в училището, включително дежурства на определени места (коридорите и двора на училището).

12. Разработване на стъпки за привличане на родителите:

- ✓ Участие на родители при провеждане на екскурзии, зелени, сини и бели училища;
- ✓ Участие на родители при посещение на театрални и кино постановки, изложби, музей, изложби;
- ✓ Участие на родители в провеждане на открити уроци;
- ✓ Участие на родители при организиране и провеждане на благотворителни базари;
- ✓ При съгласуване на процедури и механизми за осигуряване на непрекъснато съгласуване на интересите и потребностите на отделните групи, съставляващи училищната общност.

13. Осигуряване на реални партньорства с външни на училището служби, организации и специалисти.

14. Насочване към основни здравни и социални услуги за децата и семействата.

15. Конкретните инициативи за участие на родителите се определят ежегодно в плана за превенция и интервенция съобразно актуалната оценка на риска, възрастта на учениците и възможностите на училищната общност. Те могат да включват тематични срещи, доброволчески и благотворителни инициативи, културни и спортни дейности, открити уроци и партньорства с външни организации.

**ПРИ НАЛИЧИЕ НА ТОРМОЗ ИЛИ НАСИЛИЕ
МОЖЕ ДА ПОДАДЕТЕ СИГНАЛ НА:**

ТЕЛ. 116 111

**НАЦИОНАЛНА ТЕЛЕФОННА ЛИНИЯ ЗА ДЕЦА КЪМ
ДЪРЖАВНА АГЕНЦИЯ ЗА ЗАКРИЛА НА ДЕТЕТО**

ТЕЛ. 124 123

**КЪМ НАЦИОНАЛЕН ЦЕНТЪР ЗА БЕЗОПАСЕН ИНТЕРНЕТ ПРИ
НАЛИЧИЕ НА КИБЕРТОРМОЗ**

ТЕЛ.112

НАЦИОНАЛЕН ТЕЛЕФОН ЗА СПЕШНИ ПОВИКВАНИЯ

ФИЗИЧЕСКИ И ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПРИЗНАЦИ,
ПО КОИТО МОЖЕ ДА СЕ РАЗПОЗНАЯТ
НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА:

1. РАЗЛИЧНИ ПО ВИД И ЦВЯТ НАТЪРТВАНИЯ, ВКЛЮЧИТЕЛНО СИННИ, ПОСТОЯННИ ИЛИ ЧЕСТИ ЧЕРВЕНИ ПЕТНА, ВКЛЮЧИТЕЛНО ОТ ПРЪСТИ, НАСИНЕНИ ОЧИ, СЛЕДИ ОТ УХАПВАНЕ;
2. НЕПРАВДОПОДОБНИ ИЛИ ОБЪРКАНИ ОБЯСНЕНИЯ ЗА ТРАВМИТЕ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ЕДНОСРИЧНИ ОТГОВОРИ;
3. БЕЗПОКОЙСТВО И КРАЙНОСТИ В ПОВЕДЕНИЕТО - ОТ АГРЕСИВНОСТ ДО ПАСИВНОСТ;
4. ЛОША ПРЕДСТАВА ЗА СЕБЕ СИ - ДЕЦАТА СМЯТАТ, ЧЕ СА ЗАСЛУЖИЛИ НАСИЛИЕТО;
5. ПРЕКАЛЕНА ОТСТЪПЧИВОСТ НА ДЕТЕТО И ОСТАВЯНЕ БЕЗ ПРОТЕСТ ДА СЕ ПРАВИ КАКВОТО И ДА БИЛО С НЕГО;
6. ВЛОШАВАНЕ НА ЗДРАВΟΣЛОВНОТО СЪСТОЯНИЕ, КОЕТО ВКЛЮЧВА ПРИЛОШАВАНИЯ, ГЛАВОБОЛИЕ, ОТПАДНАЛОСТ;
7. ВЛОШАВАНЕ НА УСПЕХА ОТ ОБУЧЕНИЕТО И ЧЕСТИ ОТСЪСТВИЯ ОТ УЧИЛИЩЕ;
8. ЧЕСТИ ОТСЪСТВИЯ ОТ ОПРЕДЕЛЕНИ ЧАСОВЕ;
9. ДЕТЕТО МОЖЕ ДА СТАНЕ ЗАТВОРЕНО И ИЗОЛИРАНО, ДА НЕ ЖЕЛАЕ ДА КОНТАКТУВА С ВРЪСТНИЦИТЕ СИ;
10. АГРЕСИВНО ПОВЕДЕНИЕ И/ИЛИ ПОВЕДЕНИЕ, НАСОЧЕНО КЪМ ПРИВЛИЧАНЕ НА ВНИМАНИЕТО, УПОРИТО НЕПОСЛУШАНИЕ, САМОНАРАНЯВАНЕ;
11. ВНЕЗАПНИ ИЗБУХВАНИЯ, КОИТО СА НЕОБИЧАЙНИ ЗА ВЪЗРАСТТА ИЛИ ЗА НИВОТО НА РАЗВИТИЕ НА ДЕТЕТО;
12. БЯГАНЕ И КРИЕНЕ, ВКЛЮЧИТЕЛНО ЗАЧЕСТИЛИ БЯГСТВА ОТ УЧИЛИЩЕ;
13. ЗАГУБА НА ДОВЕРИЕ, НЕУЧАСТИЕ В ОБЩИТЕ ЗАНИМАНИЯ В УЧИЛИЩЕ, НИСКА САМООЦЕНКА;
14. УПОТРЕБА НА АЛКОХОЛ, МЕДИКАМЕНТИ, ЗАНЕМАРЯВАНЕ (ПОСТОЯННО ОБЛИЧАНЕ НА ЕДНИ СЪЩИ ДРЕХИ ИЛИ ОТКАЗ ДА СРЕСВА КОСАТА СИ);
15. ПСИХОСОМАТИЧНИ СИМПТОМИ, КАТО БОЛКИ В СТОМАХА, ГЛАВОБОЛИЕ, ГАДЕНЕ И ДР., ОПЛАКВА СЕ, ЧЕ СЪНУВА КОШМАРИ И СЪНЯТ МУ Е НАРУШЕН;
16. РАЗЛИЧНИ ПРОЯВИ НА СЕКСУАЛИЗИРАНО ПОВЕДЕНИЕ (ИМИТАЦИЯ НА СЕКСУАЛЕН АКТ, РАЗГОЛВАНЕ, ИЗПОЛЗВАНЕ НА ЕЗИК, СВЪРЗАН СЪС СЕКСУАЛНИ ДЕЙСТВИЯ И Т.Н., КОИТО СА НЕХАРАКТЕРНИ ЗА СЪОТВЕТНАТА ВЪЗРАСТ);
17. НАБЛЮДАВАТ СЕ ПРОМЕНИ В НАВИЦИТЕ ИЛИ В ИЗПОЛЗВАНЕТО НА ИНТЕРНЕТ И СОЦИАЛНИТЕ МРЕЖИ.

Всі **І** **Ч** ки різлі **І** **Ч** ни,
Всі **І** **Ч** ки рівні

ПРИЛОЖЕНИЕ №4

НИВА НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ	ОТГОВОР НА ИНСТИТУЦИЯТА	ДОКУМЕНТИРАНЕ	ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ НА ПРОЦЕДУРИТЕ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ
<u>ПЪРВО НИВО - НАРУШАВАНЕ НА ПРАВИЛАТА:</u> ✓ <u>Форми на физическо насилие</u> са например: леко удряне, бутане, щипане, драскане, дърпане на коса, хапане, подритване, замърсяване или разрушаване на нечия собственост. ✓ <u>Форми на психическо насилие</u> са например: омаловажаване, клюкарене, обиждане, осмиване, засрамване, подвикване, ругане, клеветене, подигравки, унижение, заплахи, нецензурни/неприлични коментари, измисляне на прякори, изключване от групови или съвместни дейности, фаворизация/предпочитания, базирани на различие, разпространяване на слухове. ✓ <u>Форми на сексуално насилие</u> са например: показване на неприлични жестове и действия, вербален тормоз със сексуално съдържание, разпространение на истории и изображения със сексуален подтекст. съблазняване от друго дете или възрастен, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия ✓ <u>Форми на кибернасилие/ кибертормоз</u> са например: обидни колажи, снимки, видеа, коментари, обаждания и изпращане на обидни съобщения (SMS, MMS, съобщения в социалните мрежи, др.), използване на дискриминативни и обидни етикети, използване на език на омраза, кражба на профили и др.	На първо ниво, действията се предприемат от класен ръководител или учител заедно с родител, като се предприема педагогическа работа – индивидуално, за група деца/ ученици или за цялата група/ клас. При наличие на щети от материален характер – те се възстановяват. Ако педагогическата работа не дава резултат и насилственото поведение се повтаря, последствията са по-сериозни, то тогава следва се да предприемат действия, предписани за ситуации от второ или трето ниво.	Ситуациите от първо ниво не се регистрират в Дневника със случаи, когато представляват единична първа проява и не са налице признаци на тормоз. При повторемост, по-сериозни последици или повишен риск се преминава към действията за второ или трето ниво.	1) Прекратяване на ситуацията и успокояване/ интервенция към всички участници. 2) Класният ръководител/ учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие. 3) Уведомяване на родител от класния ръководител/ учителя. 4) Консултации - предприемане на индивидуални разговори с участниците от класния ръководител/ учителя. 5) Мерки и действия от страна на класен ръководител/ учител – намиране на решение, което удовлетворява страните и служи за пример на наблюдателите. 6) Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.

НИВА НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ	ОТГОВОР НА ИНСТИТУЦИЯТА	ДОКУМЕНТИРАНЕ	ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ НА ПРОЦЕДУРИТЕ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ
<u>ВТОРО НИВО – ПОВТАРЯНЕ НА ЕДНИ И СЪЩИ НАРУШЕНИЯ НА ПРАВИЛАТА ИЛИ НАСИЛИЕ С ПО-СЕРИОЗНИ ПОСЛЕДИЦИ- ТОРМОЗ:</u> ✓ <u>Форми на физически тормоз</u> са например: шамаросване, удряне, стъпкване или късане на дрехи, ритане, обграждане, плюене, отнемане и разрушаване на нечия собственост, дърпане на нечий стол изпод него, дърпане за уши или коса. ✓ <u>Форми на психически тормоз</u> са например: изнудване, заплашване, несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация, подигравки, отправени пред целия клас или група, публично унижение, обиди; интригантстване, разпространяване на слухове, публично отхвърляне и игнориране, неприемане, манипулиране и използване. ✓ <u>Форми на сексуален тормоз</u> са например: сексуално докосване, показване на порнографски материали, показване на интимни части на тялото и сваляне на дрехи, подтикване или принуждаване към сексуални действия, заснемане в сексуални пози. ✓ <u>Форми на кибертормоз</u> са например: непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видео, злоупотреба с влогове, блогове, форуми, социални мрежи, заснемане и разпространение без разрешение, унижително за детето снимки/видео, кражба на профил и използване език на омраза.	На второ ниво, действията се предприемат от класен ръководител/ учител заедно с психолог или педагогически съветник, председател или представител на координационния съвет и задължително участие на родител, като се уведомява директора. По преценка се подава сигнал до ОЗД и/ или полиция. Координационният съвет прави оценка на риска и може да даде становище за инициране на работа по случай.	Ситуацията на тормоз се описва в Дневника със случаи. При наличие на щети се отразяват и действията за възстановяването им.	1) Прекратяване на ситуацията и успокояване/ интервенция към всички участници. 2) Учителят/ класният ръководител подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие. Всеки служител, на когото стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжен да сигнализира незабавно по реда на чл. 7 от Закона за закрила на детето. 3) Учителят/ класният ръководител съобщава на Координационния съвет за случая. Прави се оценка на случая и по преценка директорът подава сигнал от името на институцията до ОЗД и/ или полицията и се иницира работа по случай. 4) Уведомяване на родител. 5) Мерки и действия - работа на координационния съвет: анализ на ситуациите от регистъра и предприемане на работа по случай. 6) Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия. Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на ученика, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, следва да се уведоми директорът, който следва да се обърне към отделите за закрила на детето.

НИВА НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ	ОТГОВОР НА ИНСТИТУЦИЯТА	ДОКУМЕНТИРАНЕ	ПОСЛЕДОВАТЕЛНОСТ НА ПРОЦЕДУРИТЕ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ
<u>ТРЕТО НИВО – СИСТЕМНА ЗЛОУПОТРЕБА, КАКТО И СИТУАЦИИ, В КОИТО СЪЩЕСТВУВА ОПАСНОСТ ЗА ЖИВОТА И ЗДРАВЕТО ЗА КОЙТО И ДА Е ОТ УЧАСТНИЦИТЕ В СИТУАЦИЯТА:</u> ✓ <u>Форми на физически тормоз</u> са например: сбиване, задущаване, събаряне, причиняване на изгаряния и други наранявания, намушкване с остър предмет, провесване от прозорец или високо място, ограничаване на движението, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури и заплашване с оръжие. ✓ <u>Форми на психически тормоз</u> са например: сплашване, изнудване със сериозни заплахи, насилствено отнемане на пари и вещи, клетви, които накърняват сериозно достойнството, публично унижение, ограничаване на движението, склоняване за употреба на психоактивни вещества, включване в антисоциални групи и организации, изолация, групово измъчване на индивид или група и организиране на банди, последиците от които нараняват други. ✓ <u>Форми на сексуален тормоз</u> са например: съблазняване от друго дете, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия, блудство, изнасилване, кръвосмешение. ✓ <u>Форми на кибертормоз</u> са например: повторно действие на непоискано заснемане и разпространяване на снимки и видеозаписи, злоупотреба с влогове, блогове, форуми, социални мрежи, профили и лични данни, заснемане без разрешение, заснемане и разпространение на сцени на насилие, разпространение на записи и снимки и видео на детска порнография.	На трето ниво се уведомява незабавно ОЗД и/или органите на полицията. Действията на ниво институция се предприемат от директор заедно с координационния съвет със задължителното участие на родител и компетентни власти, организации и услуги (центрове за социална работа, здравни центрове, отдел закрила на детето, полиция и др.). Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да информира отделите за закрила на детето, центъра за социална работа и/или полицията. При материална щета се съставя Протокол за възстановяване на щетата.	Ситуациите от трето ниво се описват в Дневника със случаи; извършват се оценка на риска, план и координация с компетентните органи. Прилагат се Законът за закрила на детето (чл. 36г), Наредбата за приобщаващото образование и ЗПУО.	1) Прекратяване на ситуацията и успокояване/ интервенция към всички участници. 2) Учителят/ класният ръководител подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие и незабавно уведомява директора и се подава сигнал към ОЗД и/или органите на полицията. 3) Уведомяване на родител. 4) Консултации- предприемане на индивидуални разговори с участниците. 5) Мерки и действия от страна на координационния съвет, интензивна работа по случай, информиране и насочване към други служби и/или услуги от страна на директора. Ако друга организация или услуга е въввлечена в работата с детето или ученика, институцията установява връзка с тези организации или услуги и синхронизира дейностите. 6) Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.